

Een paarse lijn

Door Leo Stoter en Allan Varkevisser

D66 heeft in de laatste Statenverkiezingen een gevoelig verlies geleden, dat menigeen binnen en buiten de partij heeft verbaasd. De totstandkoming van de paarse coalitie heeft haar niet de winst gebracht die men vooraf had ingeschat. Het lijkt ons zinvol om na te gaan waarom de verwachtingen en het resultaat zover uiteen hebben kunnen lopen. Velen hebben de low-profile campagne en het veelvuldig verblijf van de partijleider in het buitenland aangemerkt als reden voor het verlies. Naar onze mening ligt de oorzaak eerder veeleer in de positie van D66 binnen de coalitie en de houding van de fractie in het parlement ten aanzien van het paarse kabinet. Onze stelling is dat de politieke invulling van paars door D66 tot op heden onvoldoende is geweest (1), waardoor de partij in een politiek vacuüm terecht kan komen.

Paarse identificatie

De fractie van D66 heeft zich van het begin af aan sterk geïdentificeerd met het paarse kabinet. De vorming van het paarse kabinet werd gevierd als een overwinning en leidde vervolgens tot de ietwat arrogante gedachte dat men bij de komende campagnes het beleid voor zich zou kunnen laten spreken. Niets is minder waar. Het huidige kabinet is niet alleen van D66, het is ook van de PvdA en misschien nog wel meer van de VVD. Zo neemt VVD-leider Bolkestein steeds sluw afstand van het regeringsbeleid wanneer dat hem en zijn partij goed uitkomt, waardoor het lot van het kabinet in zijn onberekenbare handen rust. Een juistere benadering vanuit D66 zou zijn dat het - op initiatief van D66 - is gelukt om de christendemocraten eens buiten de regering te houden.

De algemene opvatting binnen D66 - en ook menigmaal verwoord door Hans van Mierlo (2) - is dat zij zelf nu als middenpartij kan functioneren tussen de socialisten en de conservatieve liberalen. Op basis van het eigen pragmatisme, de a-dogmatische opstelling

De paarse coalitie lijkt D66 windeieren op te leveren.

Een gebrek aan een programmatische lijn en een te sterke identificatie met het paarse kabinet kunnen de partij noodlottig worden.

Een aanzet tot een debat over inhoud en betekenis van paars.

en de fundamenteel democratische houding. Het pragmatisme lijkt echter eerder een handicap te vormen voor een middenpartij dan een noodzakelijke eigenschap. Het CDA kon in het coalitiespel altijd terugvallen op de normatieve uitgangspunten van het christendemocratisch gedachtegoed. Hierdoor kon het zich herkenbaar blijven profileren, terwijl het regeringsbeleid op de keper beschouwd een zuiver zakelijke inslag had. Voor D66 ligt dat geheel anders. Juist de eigen expliciet pragmatische stellingname maakt de partij kwetsbaar: de partij heeft namelijk wel degelijk een normatieve kern en duidelijke uitgangspunten, met name waar het gaat om de democratische omgang met de belangen van minderheden en het respect

voor de democratische grondrechten. D66 streeft naar een leefbare en rechtvaardige samenleving, waarin elk individu zoveel mogelijk tot zijn of haar recht kan komen. Maar de partij werkt deze uitgangspunten te weinig concreet uit. In het spel tussen de coalitiepartners wordt zij dan onder druk gezet doordat PvdA en VVD de spanning tussen het expliciete pragmatisme en het impliciet normatieve gedachtegoed van de partij tegen haar uitspelen. Zolang de partij de eigen uitgangspunten niet concreet maakt, is zij gedwongen met 'vele winden mee te waaien'.

Paarse paradox

Onze conclusie is dat D66 pas het paarse kabinet kan opeisen als het in staat is om als breekijzer te functioneren. Als het een lijn weet uit te zetten waardoor de dogmatische tegenstellingen tussen de VVD en de PvdA, tussen vrije markt en staatsbemoeienis, op bijvoorbeeld de terreinen van sociale zekerheid, ontwikkelingshulp, arbeid en technologie, onderwijs en volksgezondheid kunnen worden overbrugd. Kortom, een kabinet kan pas paars 'uitslaan' als het een paarse koers kan voeren op basis van een uitgezette paarse lijn. D66 heeft zich dus met de vorming van een paars kabinet voor een interne paradox gesteld: de partij die nooit iets van ideologie moest hebben, staat nu voor de taak, wil

Leo Stoter is lid van de D66. Allan Varkevisser is medewerker van de SWB. Zij hebben dit artikel op persoonlijke titel geschreven.

(1). Deze verlegenheid ten aanzien van de inhoud en de betekenis van Paars speelt al vanaf het begin van de paarse regeerperiode. Zie ook het gesprek tussen Paul Scheffer en Christiaan de Vries, 'Het sociaal-liberalisme als politiek project', in *Idee*, nr.5, november 1994, SWB Den Haag.

(2). Onlangs nog in een interview in de *Democraat*: "Ons standpunt ligt daar meestal tussen die van onze coalitiepartners in, maar we moeten af van de opvatting dat een middenpositie geen positie is.", *Democraat* 5, pag.4, jaargang 28, 1 juli 1995.

zij het erfgoed van het paarse kabinet ooit voor zich opeisen, zoiets als een paarse 'ideologie' te formuleren.

Het huidige beleid van het paarse kabinet laat zich thans beter kenmerken als zakelijk dan als ideologisch-programmatisch, van welke kleur dan ook. De regeerstijl heeft veel weg van een nationaal kabinet, waarmee men het CDA definitief tot een irrelevante politieke stroming lijkt te hebben verklaard (en gezien de wijze waarop deze partij oppositie voert, is dat meer dan terecht). De voorheen rode, blauwe en groene partijen vormen samen een nationaal kabinet dat enkele langslappende kwesties vooral nuchter en koel benadert en zonder de hinderpaal van het christen-democratisch gedachtengoed tot een oplossing tracht te brengen. Zo'n kabinet verkrijgt hiermee een heel eigen dynamiek, waardoor het sowieso zeer lastig zal zijn voor de deelnemende partijen om zich positief ten opzichte van elkaar te profileren. De PvdA kan dit echter toch doen door op de eigen normatieve poot van de solidariteit en de bescherming van de zwakken in de samenleving te gaan spelen. De VVD kan zich altijd nog profileren als de koele rekenaar en de hoeder van de vrijheid van met name ondernemend Nederland. Voor D66 ligt dit - zoals gezegd - veel moeilijker. Wil D66 hier nog een eigen herkenbare rol in spelen dan zal het er om gaan dat zij zoiets als een paarse lijn weet uit te zetten.

Een paarse lijn

Naar onze mening is het niet al te moeilijk een paarse lijn te formuleren. Het vraagt vooral wat verbeelding en lef van de betrokkenen. In theorie kan D66 heel wel een brugfunctie vervullen tussen geijkte standpunten van VVD en PvdA. Zeker op onderwerpen die nu sterk in discussie zijn. Ten aanzien van deze onderwerpen dient men duidelijke keuzes te maken voor beleid dat net buiten het traditionele gezichtsveld van de twee andere partijen valt. Als men dat doet en de keuzes met elkaar tracht te verbinden, dan worden vanzelf de contouren van een paarse lijn zichtbaar.

** Criminaliteit en veiligheid*

D66 zou de partij moeten zijn die de spiraal van steeds meer cellen en steeds meer misdaad en een groeiend gevoel van onveiligheid doorbreekt. De huidige spiraal lijkt op een pokerspel: de overheid zet steeds meer middelen en geld in om de misdadigers te pakken of te weren en de misdadigers doen hetzelfde. Het aanpakken van de sociale situatie waaruit misdaad voortkomt of waarin het gedijt, verdwijnt meer en meer uit de aandacht. Het lijkt erop dat men de moed heeft opgegeven om nog iets te doen aan de sociale misstanden die vaak misdaad in de hand werken. Het welzijnswerk, de opbouwwerkers, de reclasseringsinstellingen en de wijkagenten hebben het veld moeten ruimen voor geprivatiseerde bewakingsdiensten, onbevoegde stadswachten, meer zelf-organisatie, bureaucratische meldpunten en eigen verantwoordelijkheid. Inzet van het beleid zou moeten zijn: minder cellen en minder bewaking. Dat kan alleen door een integrale aanpak die elementen van stadsvernieuwing, stadsplanning, integratiebeleid, jonge-

renbeleid, scholing en - uiteraard - bestraffing met elkaar verbindt. Het 'harde' beleid van zware straffen en verhogen van de pakkans lijkt wel doortastend, maar komt in de praktijk niet verder dan symptoombestrijding. Vandaar dat wij gedeeltelijk een terugkeer bepleiten naar de 'zachtere' oorzaakbestrijdende methode. In het nieuwe stedenbeleid van staatssecretaris Kohnstamm wordt reeds een begin gemaakt met het streven naar een integraal preventiebeleid. De enorme toename van het aantal stadswachten en van de particuliere beveiligingsbureaus past niet in zo'n integrale aanpak, omdat zij noch de opleiding hebben, noch de bevoegdheid om aan daadwerkelijke preventie te doen door middel van begeleiding, doorverwijzing en rapportage.

** Gezondheidszorg, Volkshuisvesting, Onderwijs*

Liberalisering van de grote stelsels is noodzakelijk, maar alleen aanvaardbaar indien er voldoende garanties voor de zwakke groepen in de samenleving worden ingebouwd. Het zal erom gaan de bureaucratie van de organisaties te verminderen, zonder te vervallen in de eenzijdigheid van alleen maar meer marktwerking en zonder de solidariteit aan te tasten of te verminderen. De inzet is het wegnemen van de logheid en de onverschilligheid van de uitvoerende organisaties door ze inderdaad meer resultaatgericht te laten werken en meer verantwoordelijkheid te geven voor de behaalde resultaten, maar dat hoeft niet altijd privatisering in te houden. De situatie in Groot Brittannië moet wat de mate van en het succes van privatisering te denken geven.

Ook hier zou D66 een belangrijke inventieve en creatieve rol kunnen vervullen door organisatievormen te bedenken en te ontwerpen (in sommige gevallen houdt dit niet veel meer in dan een opwaardering van de oude organisatievormen, zoals de bedrijfsvereniging) die aan de eisen van meer efficiëntie en effectiviteit voldoen, zonder de achterliggende kenmerken van solidariteit en gedeelde belangen te vernietigen.

** Sociale zekerheid*

Met het basisinkomen heeft D66 een krachtig alternatief in handen bij de discussie over de hervorming van het stelsel van sociale zekerheid. Flexibilisering van de arbeidsmarkt kan eigenlijk alleen sociaal verantwoord doorgang vinden als het gepaard gaat met de invoering van een basisinkomen. Het voorgestelde alternatief van het scheppen van laag geschoold werk onder het minimumloon leidt tot een semi-Amerikaans systeem waarbij het verschil in bestaanszekerheid tussen werkenden en niet-werkenden in feite blijft voortbestaan. Terwijl bij de invoering van een basisinkomen iedereen vrij is om te gaan werken tegen elke willekeurige beloning.

Bovendien kan het verzekerd zijn van een basisinkomen een belangrijke rol spelen bij een actievere democratische opstelling binnen bedrijven en instellingen. Werknemers kunnen zich een onafhankelijker opstelling veroorloven dan in de situatie van pure loonafhankelijkheid.

De invoering van een basisinkomenregeling dient wel gepaard te gaan met het verschuiven van de heffingsgrondslag van de belas-

*D66 zal
zoiets als
een paarse
ideologie
moeten
formuleren.*

Nederland, smeltkroes van culturen

tingen, namelijk van arbeid naar toegevoegde waarde. Zodoende worden de relatief schone, arbeidsintensieve sectoren gestimuleerd en de relatief vuile kapitaalintensieve activiteiten zwaarder belast. Daarmee wordt werkgelegenheid gestimuleerd en tevens de duurzame ontwikkeling bevorderd.

* Duurzame ontwikkeling

De bovenstaande opmerking over verschuiving van de heffingsgrondslag voor de sociale premies is reeds een belangrijke stap in het kader van de duurzame ontwikkeling. Maar er zijn nog veel meer creatieve verschuivingen van heffingen mogelijk. Bijvoorbeeld het invoeren van een vrijstelling van BTW-belasting op reparatiewerkzaamheden en een vrijstelling van reinigingskosten als men gebruik heeft gemaakt van milieuvriendelijke reinigingsmiddelen (bij overleg van bonnen en overschrijvingen).

Met name op het gebied van waterzuivering valt veel te verbeteren. Nu wordt al het water achteraf schoon gemaakt en bepaalt het smerigste water de zuiveringsnorm. Men zou de afvalwaterstromen ook kunnen scheiden en ook daar het principe van 'de vervuiler betaalt' in plaats 'bepaalt' toepassen. Logistiek en organisatorisch kan dit geen probleem meer zijn, want in een samenleving waarin een Airmiles-systeem succesvol en probleemloos kan draaien, moet ook op andere gebieden centrale registratiesystemen kunnen worden ontworpen.

* Democratie en infrastructuurprojecten

De aanleg van grote infrastructuurprojecten zoals Schiphol en de Betuwelijn worden gekenmerkt door scherpe tegenstellingen tussen een algemeen belang en vele, kleine deelbelangen, die - afhankelijk van de inspanningen van de pressiegroepen - ook vaak weer tot een algemeen belang worden gemaakt. Juist in dit soort situaties kan de pragmatische, democratische opstelling van D66 een oplossing bieden. Door alle betrokkenen in eerste instantie gelijkkelijk aan het woord te laten en niet onmiddellijk met allerlei 'Not in my backyard'-achtige argumenten tegenstanders bij voorbaat te diskwalificeren. Vervolgens kan men op pragmatische wijze de complexiteit van het onderwerp verminderen door de beslissing uiteen te leggen in kleine deelbeslissingen en daarvoor een oplossing te zoeken samen met de betrokkenen. Zoals men het traject van de Betuwelijn uiteindelijk heeft opgedeeld in kleine trajecten, met specifieke problemen waarvoor specifieke oplossingen moesten worden gezocht. Op deze manier doet men recht aan de democratische inspraak van alle betrokkenen en wordt het na verloop van tijd toch mogelijk om uiteindelijk een meerderheidsbeslissing te formuleren.

Bij de besluitvorming zou men bovendien veel meer met alternatieve scenario's moeten werken. Daarbij is het denkbaar dat men alternatieven van maatschappelijke groeperingen overneemt. Deze zouden in de beleidsvoorbereiding aan de orde moeten worden gesteld en tot aan de besluitvorming in regering en/of

parlement moeten worden meegenomen. Op die manier wordt er meer dynamiek in de besluitvorming toegelaten.

* Het allochtonenbeleid

Op het punt van het allochtonenbeleid en het asielbeleid voert D66 al jaren een heldere en duidelijke koers. Het is alleen jammer dat het de partij niet echt lukt om een meer positieve draai aan de discussie over het beleid te geven. Op het moment domineert de negatieve invalshoek van Bolkestein: er zijn teveel asielzoekers, de integratie van allochtone minderheden stopt vanwege het gebrek aan laag geschoold werk en er treden interculturele spanningen op. Maar het dichttimmeren van de grenzen is een onrealistische keuze. Het uitgangspunt hoort te zijn dat Nederland een immigratieland is, dat de migratie wel beheersbaar is, maar dat de inspanningen om de migratie en integratie soepel te doen verlopen onvoldoende zijn.

Migratie komt in golven - of beter gezegd: golfjes - en op dit ogenblik bevinden we ons op de top van zo'n golf van met name Bosniërs en Somaliërs. Deze immigratiegolven zullen op termijn ook vanzelf wel weer afnemen, al of niet door het beleid. Het is veel meer van belang om de nieuwkomers zo goed mogelijk te scholen en aan een volwaardige plaats in de samenleving te helpen, dan ons druk te maken over een verschijnsel dat van alle tijden en streken is. Zo dienen er veel meer lokale integratietrajecten te komen, waarin migranten zelf nauw samenwerken met autochtonen. D66 zou dit moeten stimuleren. Kort gezegd komt het neer op meer nadruk op en geld voor scholing, verbeteren van de huisvesting en handhaven van de rechtsbescherming van de nieuwkomers (dus geen aparte status op het gebied van werk en inkomen door het verlenen van subsidies of het in dienst treden onder het wettelijk minimumloon).

Voorts dient men zich ervoor te hoeden dat het jongste nieuwkomersbeleid uitdraait op een assimilatiecursus. Eén manier waarop dat creatief zou kunnen worden verhinderd is het uitwerken van de mogelijkheid van cliënt gebonden budgetten, waardoor de nieuwkomer zelf enige vrijheid behoudt in het samenstellen van zijn integratie-onderwijs. De onderwijsinstellingen moeten dan

waar voor hun geld bieden, anders gaan de nieuwkomers gewoon naar een ander.

* Europese eenwording

De discussie over de vorming van de Europese Unie raakt direct aan de rol van de nationale staat in de toekomst. De overdracht van soevereiniteit is daarbij een heikel punt. D66 zou op het standpunt moeten staan dat bij elke overdracht van soevereiniteit eerst een volksraadpleging zou moeten worden gehouden. Vanuit de rechtsstatelijke opvattingen van D66 is zo'n referendum onontkoombaar. Voorts is gebleken dat een referendum het publieke debat over de Europese Unie een enorme stimulans geeft.

D66 dient zich los te maken van de al te naïeve verwachting van de zegeningen van het Verenigd Europa voor Nederland. Het is allang duidelijk dat niet alle Nederlanders evenveel baat hebben bij een Verenigd Europa. Daar mag en moet D66 dan ook niet voor weglopen. Men zal keer op keer moeten wegen en uitleggen waarom een bepaalde stap naar toenemende integratie zinvol is en voor wie. Vooral dit laatste krijgt thans in de politieke discussie veel te weinig aandacht, terwijl in de discussies in huiskamers en op straat dit aspect wel centraal staat.

Als men de bovenstaande voorstellen overziet, dan loopt er duidelijk een paarse lijn doorheen. D66 verenigt van de drie partijen het beste: het streven naar zowel liberaliteit, als duurzaamheid en solidariteit binnen de grenzen van een gewaarborgde, democratische rechtsstaat. Men dient echter wel de schroom voor het formuleren van een ideologie af te werpen. Een ideologie is niet per se een kant-en-klaar-programma, een blauwdruk voor de samenleving. Waar het om zal gaan is het concreet vertalen van de eigen normatieve uitgangspunten in herkenbaar en zorgvuldig beleid. D66 zal hierdoor wel meer een echte partij worden in plaats van een beweging. Een middenpartij desnoods, maar dan wel één die garant staat voor een leven(dig)e politieke cultuur. ♦